

“...REPORTED CLEAR OF ENEMY...”

DE BEVRIJDING VAN HOOGVEEEN EN OMSTREKEN

©ALBERT METSELAAR 2010

INLEIDING

Voor een goed beeld van de bevrijding van Hoogeveen en omstreken moeten we beginnen in september 1944. Begin september 1944 was er maar één Duitse eenheid in Hoogeveen gelegerd. Dat was het III Grenadiers Regiment 1 Landstorm Nederland. Het was een opleidingsbataljon van ongeveer 600 man, verdeeld over vier compagnieën. Het bestond uit Nederlanders in Duitse krijgsdienst, als onderdeel van de SS. De manschappen stonden onder bevel van SS-Obersturmbannführer Hermann Delfs. Toen op 17 september operatie “Market Garden” begon betekende dit voor de relatief slecht opgeleide en licht bewapende manschappen het einde van hun oefeningen. Op 18 september viel de beslissing dat ze deel zouden nemen aan de Slag om Arnhem. In de nacht van 20 op 21 september arriveerden de manschappen per fiets in het inzetgebied.

“Market Garden” was bedoeld om in korte tijd een eind aan de oorlog te maken. Vóór de kerst van 1944 zouden de manschappen weer thuis zijn. Arnhem was een brug te ver. De gevolgen waren groot. Het westen moest een Hongerwinter doorstaan voor er sprake kon zijn van bevrijding. Hoogeveen kreeg een grote bezettingsmacht. Dit naar aanleiding van de nieuwe plannen van Rauter, het hoofd van de SS in Nederland. Deze prees de inzet van de Landstorm Nederland en SS'ers van andere eenheden van Nederlandse afkomst. In het Nationale Dagblad van 25 september zei hij: *“Alle commandoposten van de Waffen-SS en de weermacht hebben haar dank en waardering geuit voor deze Nederlandse frontsoldaten. Zij hebben voor het grootste deel tegen Engelse keurkorpsen gestreden en zich dapper gehouden. Vijandelijke strijdkrachten staan op uw Nederlandse geboortegrond.”* Ook Heinrich Himmler was enthousiast: *“De Reichsführer SS heeft uit waardering voor het dappere optreden van het Landstormregiment Nederland toestemming verleend voor de onmiddellijke oprichting van een strijdbrigade Nederland.”* Vervolgens riep Rauter alle weerbare Nederlanders op zich te melden bij de

Landstormbrigade. Het bleef niet bij een oproep. Leden van de politieke tak van de SS, de Germaanse SS, werden verplicht om dienst te nemen.

De opleiding werd gedaan in Hoogeveen. Auke Pattist was een van de officieren. Hij heeft als een van de weinige Nederlandse oorlogsmisdadigers meegewerkt aan de geschiedschrijving van de oorlog. Hij leidde *“... een rekrutencompagnie van rond 80 man met ongeveer 12 onderofficieren en drie officieren (Pattist, Hoogendam en Van Oort). De soldaten lagen in twee scholen, een naast een kerk en de andere aan een kanaal ongeveer 200 meter verderop (de Hervormde school). Hij vertelde van de opleiding: “Wat het dagelijks leven van de Landstormsoldaten aangaat: Ze kregen ongeveer acht uur militaire opleiding per dag, wapen- en tactiektheorie en de praktijk daarvan in de bossen en op de weiden. Daarna nog wapen, uniform en kwartier reinigen. Dan hadden ze vrij, behalve diegenen die wachtdienst hadden. Uit de aard van de zaak was er in Hollandscheveld niet veel voor hen te doen. Dat ging ongeveer van 07.00 uur tot 22.00 uur.*

Gegeten werd in de scholen. De grote potten werden van de keuken afgehaald. Ook voor ons officieren was Hollandscheveld wel eentonig. Na de dienst zaten we thuis te praten of te kaarten en misschien twee keer per week naar Hoogeveen 's avonds voor stafbesprekingen of gewoon om een borrel te drinken. (...) Wij behoorden tot het SS-Feld. Ers. Bataillon (Fpnr. 0.1852A) onder commando van SS-Sturmbannführer - majoor - Meissner ("Maisner") uit Hoogeveen. Wat ons 'hoofdkwartier' (de pastorie) betreft, Van Oort woonde met zijn vrouw in de kamer met het balkon, Hoogendam en ik in een kamer met vensters aan de kanaalkant, wij aten en kletsten tezamen in een grote kamer beneden en wikkelden de militaire zaken in een kleiner kantoortje daarnaast af. Een 'Putzer' - ordonnans voor de officieren - woonde in een zolderkamertje.”

Over zijn rekruten vertelde Pattist: *"De opgeroepen politieke Germaanse-SS kwam voor een deel inderdaad uit betere kringen. (.....) Het bataljon in Hoogeveen bestond uit 4 compagnieën, tezamen ongeveer 400 man, daarvan hoogstens 40-50 Germaanse-SS in 'betere positie'. De rest jonge NSB'ers, Jeugdstorm, andere laatste uur vrijwilligers en... honger-SS'ers, want bij ons werd nog betrekkelijk goed gegeten."* Een andere keer was uitvoeriger over zijn manschappen: *"In het begin van de oorlog waren alle Waffen-SS soldaten overtuigde vrijwilligers. Aan het eind onderscheid ik drie soorten: Ten eerste nog enthousiaste jongelui, die voor een ideaal gingen vechten. Ten tweede NSB'ers en gelijkgezinden, die praktisch enkel nog de keus hadden de wapens op te nemen of onder hun eigen lui als "Drückenberger" beschouwd te worden en die de dienst met minder plezier, maar als noodzakelijke plichtsvervulling opnamen. Onder hen waren al veel oudere mensen. Wij kregen een 63-jarige universiteitsprofessor. Wat moet je met zo'n soldaat doen? De goede wil was er, de geest wel, maar het lichaam kwam niet meer mee. Hij heeft bij ons keukendienst gedaan en aardappels geschild. En ten derde de "hongersoldaten", die bij ons betere kost zochten dan in de afgesloten grote steden. Daaronder zat ook veel andere rommel. Zwarthandelaren, misdadigers die probeerden de justitie te ontlopen, enz. Van die misdadigers herinner ik mij, dat er bij onze compagnie één ontmaskerd werd en aan onze militaire politie werd uitgeleverd. Ik weet niet meer wat die op zijn kerfstok had, noch wat er met hem gebeurd is. Waarschijnlijk niet veel goeds. Ook hebben wij één deserteur gehad. Dienstweigering is bij ons niet voorgekomen."*

Tot zover Auke Pattist over de opleidingseenheid van de Landstorm Nederland. Drie van de vier compagnieën waren ondergebracht in Hoogeveen. Net als in Hollandscheveld in gevorderde gebouwen, met de officieren in gevorderde villa's. Andere eenheden die naar Hoogeveen vertrokken waren:

- Wehrmachtsbezirksverwaltung Nijmegen, gevlucht uit Nijmegen en in Hoogeveen actief van september 1944 tot april 1945.
- SS Ausbildungslager Avegoor, de officiële opleiding van de SS in Nederland, eveneens in Hoogeveen actief van september 1944 tot april 1945.
- Luftgau Postamt Unna Dienststelle L.62182b, in Hoogeveen van oktober 1944 tot november 1944.
- Höhere Einsatz stab Tettau, ook in Hoogeveen in oktober en november 1944.
- Stafbureau Chefintendanten der Wehrmacht für die Niederlande. Het opperbevel van de Wehrmacht, in Hoogeveen in maart en april 1945.

Door het mislukken van de doorstoot van september 1944 liet de bevrijding nog maanden extra op zich wachten. De gemeente Hoogeveen kreeg maanden van terreur te verduren. Vooral in Hollandscheveld en omstreken waren de Nederlandse SS'ers en Landstormers actief. Toen de bevrijders alsnog kwamen leek er een garnizoensplaats op hun route te liggen. Twee eenheden van de geallieerde troepen

verdienen het om extra belicht te worden vanwege hun aandeel in de bevrijding: het 1st Belgian SAS Parachute Regiment en de XII Manitoba Dragoons.

Majoor Eddy Blondeel, leider van het 1ste Belgische Parachutisten Regiment SAS

BELGISCHE PARACHUTISTEN

Na vijf lange jaren van bezetting, kwam begin april 1945 voor Hoogeveen en omstreken de bevrijding in zicht. Hoe dat precies verliep, en wie daar allemaal bij betrokken waren, daarvan had men in die dagen weinig overzicht. Daar kwam nog bij dat de bevrijding verrassender was dan men zich daarvoor had kunnen voorstellen. De geallieerde legers kenden soldaten van de meest uiteenlopende nationaliteiten. Uitgewekenen uit de bezette gebieden vormden eigen legeronderdelen. De eenmaal bevrijde gebieden leverden eveneens soldaten. Verder kwamen mensen uit de (voormalige) koloniën van de betrokken landen naar het Europese strijdtoneel. Het viel sommigen op dat de bevrijders van Nieuwlande, Nieuweroord, Hollandscheveld, Elim, Noordscheschut en Hoogeveen Nederlands spraken. Maar ja, de geallieerden konden zoveel, dat ze daar ook niet verwonderd van opkeken. Weinigen realiseerden zich dat het gebied grotendeels werd bevrijd door Belgen. Het waren soldaten van het 1ste Belgische Parachutisten Regiment SAS (Special Air Service) onder leiding van majoor Blondeel. De eenheid bestond zowel uit Vlamingen als Walloniërs. De meeste soldaten, naar schatting 70%, konden zich ook in het Engels goed redden. Ze kwamen naar Drenthe met een drievoudige opdracht. Ze moesten verkenningsstochten uitvoeren, ze moesten achter de Duitse linies zien te komen en hun terugtocht bemoeilijken en ze moesten zo snel

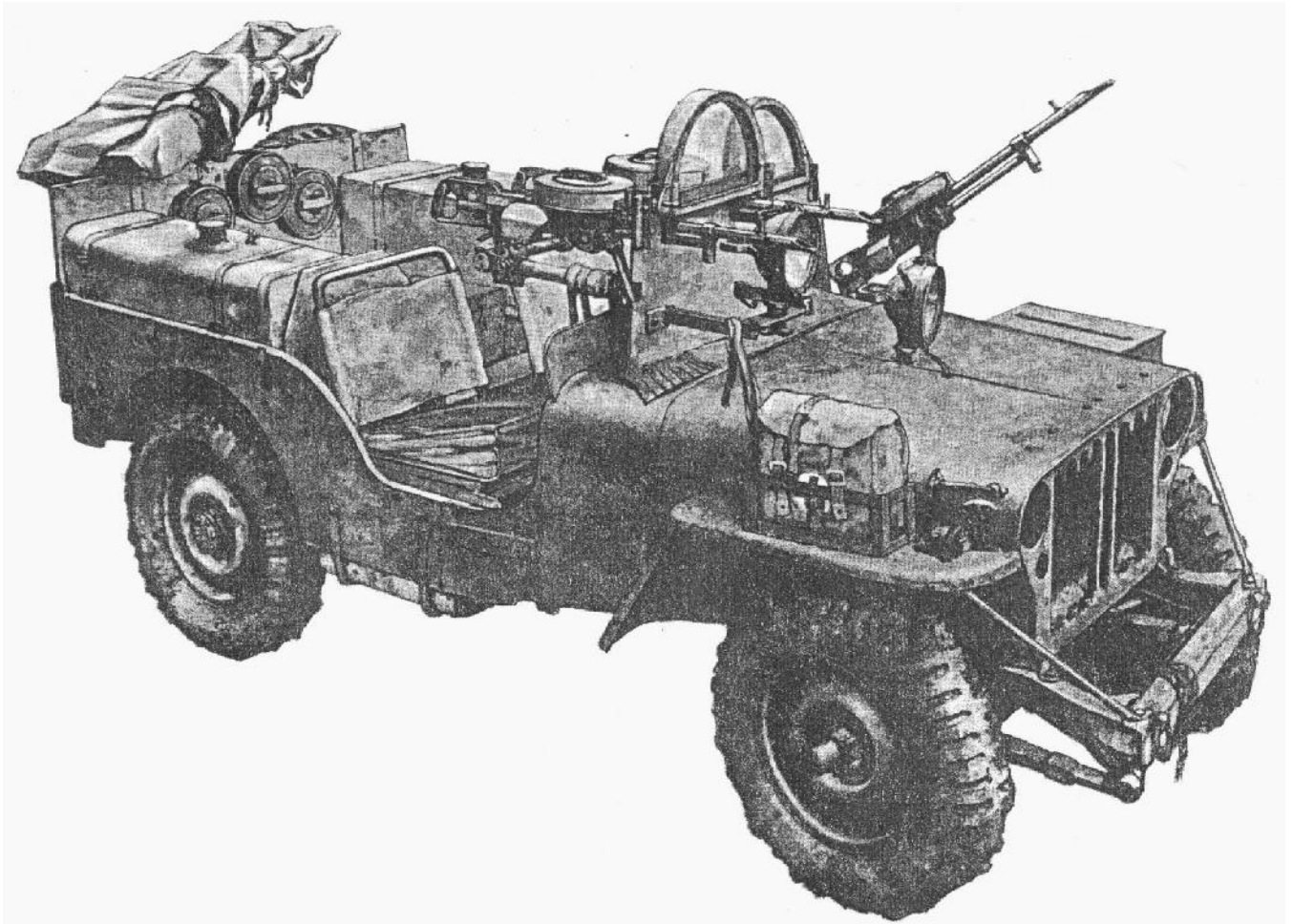

mogelijk contact zien te maken met de Franse parachutisten van de SAS, die in de nacht van 7 op 8 april boven Drenthe neer zouden dalen. De Belgische operatie droeg de codenaam "Larkswood". De Franse para's opereerden onder de naam 'Amherst'.

Majoor Blondeel ontving zijn orders de 3de april. Zijn onderdeel bevond zich toen te Tervueren bij Brussel, dicht bij het vroegere paleis van hertog Karel van Lotharingen, waar het sinds oktober 1944 regelmatig gelegd was geweest. De 4de april ging een kleine groep naar Huis Zelle, bij Ruurloo, om contact op te nemen met de commandant van het Tweede Canadese Leger Corps, onder wiens bevel het Belgische Parachutisten Regiment vanaf dat moment zou gaan opereren. De 5de april ging de rest van de eenheid via Antwerpen, Breda, 's Hertogenbosch, Mook, Kleef en Doetinchem naar Ruurloo. Om 23.30 uur kwamen ze aan in Ruurloo, waar ze een dag rust hielden. Ze werden ingedeeld bij de 4de Canadese gepantserde divisie. De 7de april vertrokken ze 's morgens naar het pas bevrijde Coevorden, via Almelo en Emlichheim. De Belgen namen de verdediging van de stad op zich, daarbij gesteund door een Canadese Anti-Tank batterij. Die dag al werden de eerste patrouilles uitgezonden.

Een gedeelte van de originele stafkaart van de Belgische troepen, met daarop de gemeente Hoogeveen. De pijl en het woord "Hoogeveen" zijn getekend door majoor Blondeel of een van zijn assistenten. Dit om aan te geven wat het doel was van 11 april 1945: de bevrijding van de plaats Hoogeveen.

De 280 Belgen in Coevorden hadden de beschikking over mortieren, voertuigen van 3/4 ton en 33 gepantserde jeeps. De jeeps waren zwaar bewapend met snel vurende dubbele Vickers vliegtuigmitrailleurs, die vóór- en soms ook achterop de wagens waren gemonteerd. Het zijn deze jeeps die vanuit Coevorden stukje bij beetje het terrein ten noorden en ten oosten van de stad verkenden en vrij maakten van de laatste Duitsers. Hoever ze gingen toont de stafkaart van Blondeel. Het meest westelijke punt dat ze bereikten was de Noordsche Brug in Hoogeveen, 11 april 1945. De dag ervoor bevrijdden ze de oostelijke delen van de gemeente Hoogeveen. In het rapport dag majoor Blondeel van de acties van zijn regiment samenstelde vinden we wel de naam Hoogeveen vermeld, maar niet de namen van de streken waar de jeeps doorheen reden. Toen aan veteranen van zijn eenheid werd voorgelegd dat de gebieden

Een jeep, zoals deze in gebruik was bij de Belgische parachutisten.

werden bevrijd door jeppatrouilles, met Nederlands sprekend personeel, bewapend met mitrailleurs en afkomstig uit het oosten, was hun oordeel duidelijk: dat waren zij geweest. Andere eenheden kwamen niet in aanmerking, gezien de richting waaruit ze kwamen en de specifieke bewapening. Ze wisten zich echter niets meer te herinneren van Elim, Hollandscheveld, of welke streek dan ook, en hadden daar een goede verklaring voor. Alleen die plaatsen waar flink was gevochten of waar makkers waren gesneuveld konden ze zich herinneren. Oosterhesselerbrug lag dan ook vers in hun herinnering, want daar werd flink gevochten, maar niet de gebieden waar ze alleen maar wat Duitsers op hadden gepakt.

Wie precies waar is geweest, is niet meer na te gaan. De bevrijding van Steenwijksmoer, Dalerpeel,

Nieuwlande, Elim, Hollandscheveld, Nieuweroord, Noordscheschut en delen van Hoogeveen komt voor de gezamenlijke rekening van de hele jeep-groep van het A Squadron van Blondeels bataljon. Het gaat hier om de volgende militairen: luitenant Romnée, 2de luitenant (graaf) d'Oultremont, de sergeanten Crèvecoeur, Déom, Van Broeckhuyzen, Polain en Lemaire, de korporaals Brasseur, U. Deprez, Mestdagh, De Wyckerslooth, Gerard en de Montpellier, de soldaten eerste klas Boch, J. Deméry,

F. Hendrickx, Thévissen, Gilson, Quirain, Bouillon, Chauvaux, Mas, Moreau, Ravet, Delvigne, Grétry en Clamot en de soldaten De Heusch, Deblock, Van Eetvelde, Oosters, Bequet, Hambursin, De Groote, Van Cauwenbergh, Steinbach, Roqueplo, J. Flasschoen, Raquez, Baut en J.J. Dubois.

Systematisch zullen de dagen rondom de bevrijding doorgenomen worden. Overal waar sprake is van Belgen in de gemeente Hoogeveen, zien we de jeeps uit de eenheid van luitenant Romnée aan het werk. Waarschijnlijk waren er ook wel jeeps van het B Squadron in dit gebied actief, maar daarover is in het rapport van Blondeel niets terug te vinden. In dat geval zullen ze geopereerd hebben onder supervisie van Romnée. Belgische parachutisten in jeeps, en daar omheen diverse Canadese eenheden, ten zuiden, westen en noorden van de plaats Hoogeveen zelf. We volgen de troepenbewegingen in de gemeente Hoogeveen van dag tot dag.....